

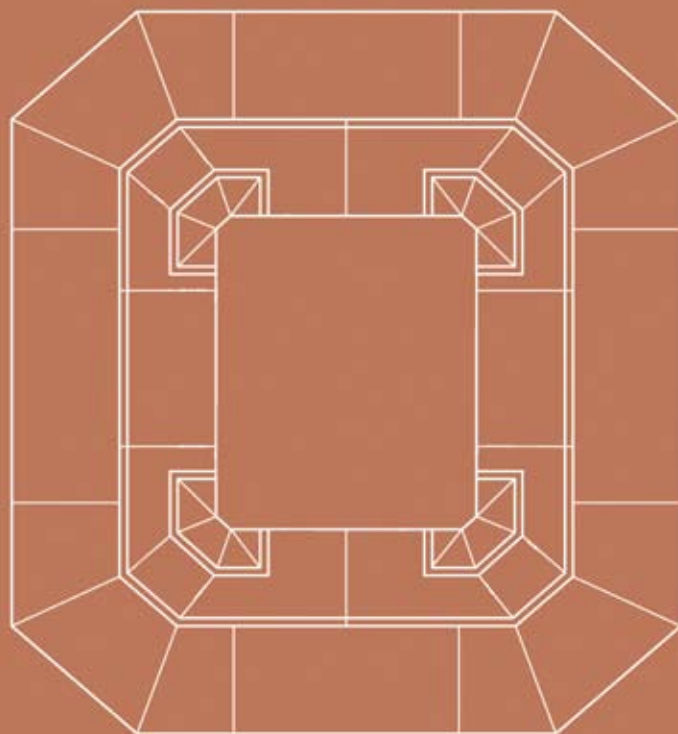

Споменик Војводи Вуку

Monument to Vojvoda Vuk

*Завод за заштиту споменика културе града Београда
- установа културе од националног значаја*

*Cultural Heritage Protection Institute of Belgrade
- Cultural Institution of National Significance*

Споменик Војводи Вуку - основа постаменга / Monument to Vojvoda Vuk - pedestal, top view

Тридесетог септембра 1923. године у Београд су из српског војничког гробља на Зејтинлику код Солуна, возом стигли посмртни остаци војводе Вука. Ово је био догађај од националног значаја, у којем је свечаном поворком централним улицама Београда, након опела у Саборној цркви и опроштајног говора са балкона Народног позоришта, војвода последњи пут испраћен и сахрањен на Новом гробљу.

У раном детињству је под турским терором пребегао из Сјенице у Крагујевац, где је остао на школовању. Након свршене Војне академије 1903. у Београду, Војин Поповић је као пешадијски потпоручник ипак приступио четничкој организацији 1905, а 1911. године и тајној организацији „Уједињење или смрт“ (Црна рука). Учествовао је у борбама против Турака у Македонији и Старој Србији у периоду 1905–1912. (Челопек, Куманово, Прилеп, Битољ, обала Вардара) и против Бугара на реци Брегалници 1913. У Првом светском рату се прославио у Дринској, Колубарској и посебно у Церској бици, подвизима за које је био одликован Карађорђевог звездом IV и III реда. Иако стекавши чин пешадијског потпуковника српске војске, познат као строг и неумољив, уживао је безгранично поверење и остао у сећању као најзорнији четнички војвода, због изузетне храбрости којом је предводио и надахњивао борце. Његови одреди су обезбеђивали и пратњу престолонаследника Александра при повлачењу преко Албаније, након великих губитака 1915. године.

Непрестано и неустрашиво бојевање завршио је на најтежем делу Солунског фронта у Првом светском рату, као командант Добровољачког одреда, у борбама са Бугарима за освајање стратешки најважнијег врха планине Нице, Кајмакчалана, о чему су сведочили најближи саборци, али и Милунка Савић. Након рањавања на Грунишком вису у подручју Црне реке, војвода је наставио протеривање непријатеља, али га је на месту Црни камен 29. новембра 1916. године, у самој завршници битке, метак погодио и прошао му кроз срце.

После његове сахране у Београду, никле су и прве идеје о подизању споменика овом јунаку, с предлозима за локацију споменика 1930. године, према Одлуци Комисије за споменике. На предлог председника Београдске општине, Градско веће је одлучило да се за подизање споменика војводи Вуку у Београду уступи место у малом

Војин Поповић – војвода Вук / Vojin Popović aka Vojvoda Vuk

Откривање споменика војводи Вуку у парку на Топличином венцу
Unveiling of the memorial to Vojvoda Vuk in the park in Topličin Venac

парку на Топличином венцу. О организацији постављања овог меморијала бринуо се Одбор за подизање споменика војводи Вуку, а средства за израду споменика обезбедили су његови многобројни поштоваоци. Вајар Ђорђе Јовановић, школован у Бечу, Минхену и Паризу, годину дана раније већ је био ангажован и излио у Прагу бронзану скулптуру војводе за овај споменик. Подизање споменика једном од најугледнијих и најужорнијих бораца, најпоштованијој личности четничког покрета, одлагано је више година, због неповољних политичких догађаја у којима су неки припадници Црне руке учествовали, али и с обзиром на чињеницу да је предводио четничке одреде, који су деловали као помоћ регуларној српској војсци на простору Србије и Македоније и који су, као незваничне војне групације, с временом угашени под притиском европских влада.

У парку на Топличином венцу, у недељу, 23. октобра 1936. године, свечано је откривен и освештан споменик великом ратнику за ослобођење српских земаља - главном команданту народне војске, српског Добровољачког одреда, Војину Поповићу, који је за саборце још за живота био легенда - војвода Вук. Уз звуке четничке химне, у присуству више хиљада грађана и неколико десетина највиших званица, најугледнијих војних представника и представника краља Петра Другог, споменик је открио адвокат Милан Аћимовић, некадашњи четник и ратни друг војводе Вука. Тиме је прослављена двадесетогодишњица његове јуначке погибије.

Цео споменик у виду стојеће фигуре војводе Вука на високом постаменту изведен је у духу меморијала грађених широм Србије, у складу с концептом европских примера, а који чувају сећање на страдале борце за ослобођење у балканским ратовима и Првом светском рату. На постољу у облику заруђеног квадра, изведеном од обрађених комада пешчара, постављена је бронзана скулптура војводе, који је на симболичном узвишењу закорачио у снажном покрету напред, са завијореним огртачем, као да и даље предводи своје чете, мада у предаху између борби, јер је оружје спуштено у десној руци, док левом руком показује напред на градове (на југу Србије) које треба ослободити. Војвода је представљен реалистично, у изгледу лица са брковима и у народној одећи. На глави је капа са амблемом четничког покрета (мртвачка глава са прекрштеним пушкама и двоглавим орлом), а одежду четничког војводе, вође народне војске, чине делови народне ношње и огртач, док му је око паса привезан појас од

метака. На подножју скулптуре урезан је потпис аутора Ђ. Јовановић 1929. Висина фигуре је 2 м, постоља 4 м, док је ширина постоља 1,5 м. Текст утиснут на фронталној страни постамента гласи: Војвода Вук 1880–1916, а на бочним странама постамента постављене су плоче са уклесаним именима места и градова (по седам на свакој) у чијим је ослобађањима учествовао:

На десној плочи: *Челопек, Куманово, Битољ, Елбасан, Брегалница, Самуровића Ада, Лозница.*

На левој плочи: *Јадар, Конатица, Београд, Власина, Кајмакчалан, Сива Стена, Груниште.*

Постоље је на четири угла ојачано мањим потпорним ступцима. При врху постамента с посебном пажњом је у плитком рељефу обликован венац уплетен од лисова ловора, на који су све четири стране постављене, такође у плитком рељефу, представе укрштених костију тела и лобање, заправо обележја четничког покрета. Војвода стоји на тријумфалном ловоровом венцу, овенчан бесмртном славом, али са истакнутим симболом припадности народној добровољачкој војсци.

Стил израде рељефа на постаменту одражава уметничке концепте између два светска рата, модернији је и стилизованији у духу скулптуре ар декоа, док је сама скулптура, раније настала, обрађена без модернизације у изразу, али са израженим покретом. Јасне су типске аналогије и утицаји француске скулптуре, посебно Огиста Родена, а могуће је и поређење с неколико сличних скулптура које је до тада извео Ђорђе Јовановић - *Кнез Милош Обреновић*, споменик у Пожаревцу (1897), *Црногорац* (1902), *Косачица* (1915) и *Победник*, споменик у Параћину (1920).

Скулптура војводе Вука има посебну културно-историјску и уметничку вредност, јер је историјски документ о српској добровољачкој народној војсци, али је и дело једног од најистакнутијих српских скулптора. Споменик има и посебну амбијенталну вредност, јер је постављен у предео парка и добро сагледив на високом постољу. Ово је једини споменик четничком војводи у Београду и то представљен у целој фигури, док су остале војводе припадале регуларној војсци и многи од њих представљени су у виду бисте.

Тако је „страшни“, неустрашиви и вољени војвода Вук приказан као командант народне војске, али и саборац, који одећом и оружјем истовремено персонификује и све оне које је предводио. Овим спомеником прослављена је идеја о Ослободиоцу српских земаља, али и ратнику као врхунском

*Постоље споменика војводи Вуку – изглед са истока
Pedestal, view from the east*

Војвода Вук са својим четницима / Vojvoda Vuk with his chetniks

узору. У визуализацији лик није идеализован, већ је моделован према аутентичном изгледу, чак је приказан као нешто старији човек, иако је ранама подлегао у 36. години. Један од меморијала ослободилачким ратовима Србије и свима који су учествовали у Првом светском рату, постављен је у центру тадашње престонице Краљевине Југославије.

Споменик Војводи Вуку утврђен је за споменик културе 2014. године.

ЛИТЕРАТУРА:

1. S. Stanojević, Popović Vojin (Vojvoda Vuk), Narodna enciklopedija, knj. III, Bibliografski zavod d. d., Zagreb, 1928, 484–485.
2. Један очевидца смрти војводе Вука говори о његовом последњем часу, Политика,

25. октобар 1936, 10.

3. У Београду је свечано откривен споменик Војводи Вуку-Војину Поповићу, Београдске општинске новине, бр. 10, октобар 1936, 780–781.

4. D. Tr., Vojin Popović, Vojna enciklopedija, 7, Beograd, 1965, 286.

5. М. Б. Протић, Југословенска скулптура 1870–1950, МСУ Београд, 1975.

6. Антица Павловић, Фонд АП-11, 16, 55, Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда.

7. Илија Трифуновић, Клоуна рука у војводе Вука, у: Српско наслеђе, Историјске свеске, бр. 12, децембар 1998 (алманах Шумадија, 1932).

8. Миодраг Јовановић, Ђока Јовановић, Нови Сад, 2005 (Београд 2008, САНУ).

9. Дејан Лазаревић, Војвода Вук, у: Добровољачки гласник, часопис Удружења ратних добровољаца, њихових потомака и поштовалаца, бр. 34, Београд, 2009, 229–231.

10. Данило Шаренац, Традиција нерегуларних трупа: споменик Војводи Вуку у Београду, у: Простори памћења, 2, Одељење за историју уметности Филозофског факултета Универзитета у Београду, Београд, 2013, 49–65.

Monument to Vojvoda Vuk

Cultural monument

On 30 September 1923 the train carrying the mortal remains of Vojin Popović, popularly known as Vojvoda Vuk, arrived in Belgrade from Thessaloniki, where he had been buried in the Allied military cemetery Zeitenlik. It was an event of national significance. After a memorial service held in the Cathedral and a farewell speech delivered from the balcony of the National Theatre, the funeral procession attended the coffin through central Belgrade to the Vojvoda's final resting place in Novo Groblje (New Cemetery).

When he was a little boy, his family, fleeing the Ottoman rule of terror, left his hometown of Sjenica and settled in Kragujevac, where he attended school. After graduating from the Military Academy in Belgrade with the rank of second lieutenant in 1903, Vojin Popović chose to join the chetnik organisation in 1905 and, in 1911, the secret organisation Unification or Death (Black Hand). He fought against the Ottomans in Macedonia and Old Serbia in 1905–1912 (battles at Čelopek, Kumanovo, Prizren, Monastir/Bitola, the Vardar) and against the Bulgarians on the Bregalnica in 1913. He won military renown in the First World War battles of the Drina, the Kolubara and, especially Cer, and was decorated with the Order of the Karadjordje Star 4th and 3rd Class. He was promoted to the rank of infantry lieutenant colonel of the Serbian army and, despite his reputation of a strict and unbendable officer, he enjoyed limitless trust. His units provided security for Crown Prince Alexander during the withdrawal across Albania which ensued after the heavy losses Serbia suffered in 1915. He was remembered above all as the most exemplary chetnik leader because of his exceptionally courageous and inspirational military leadership.

He ended his tireless and intrepid freedom fighting in the most difficult section of the Salonika (Macedonian) Front in the First World War, as commander of the Volunteer Detachment engaged in the battle with Bulgarians over the strategic peak of Mt Nidža, Kajmakčalan, to which his closest fellow combatants as well as Milunka Savić bore witness. He was wounded at Grunište in the Crna Reka area, but went on pursuing the enemy. However, on 29 November 1916, at the final stage of the battle, at the

Скулптура војводе Вука – вајар Ђорђе Јовановић
Statue of Vojvoda Vuk by Djordje Jovanović

Споменик војводи Вуку – снимак из 70-их година XX века
Memorial to Vojvoda Vuk in the 1970s

locality called Crni Kamen (Black Stone), a bullet went through his heart.

After the funeral in Belgrade, the idea of erecting a monument to the hero began to take shape and, in 1930, suggestions as to its location according to the decision of the Committee on Monuments were made. At the proposal of the mayor, the city council allotted the location in a small park in Topličin Venac Street. The Committee on the Erection of the Monument to Vojvoda Vuk was in charge of organisation, while the necessary funds were provided by his many admirers. Hired a year earlier, Djordje Jovanović, a renowned sculptor trained in Vienna, Munich and Paris, had already had his statue cast in bronze in Prague. The erection of the memorial to the model warrior, the most highly esteemed figure of the chetnik movement, was however postponed for a few years due to shady political events in which some members of the Black Hand had been involved, but also on account of the fact that he had led chetnik units, which had provided support to the Serbian regular army in Serbia and Macedonia and which, being irregular military formations, had been disbanded under pressure from European governments.

In the park in Topličin Venac on Sunday 23 October 1936 the monument was unveiled and dedicated to the great fighter for the freedom of Serbian lands, commander of the Serbian Volunteer Detachment, Vojin Popović, still a living legend for his former fellow combatants: Vojvoda Vuk. The monument was unveiled by the lawyer Milan Ćimović, Vojvoda Vuk's former comrade in war, to the sound of the chetnik anthem and in the presence of several thousand people, dozens of highest military and civil officials and the envoy of King Peter II. It was a commemoration of the 20th anniversary of his heroic death.

The monument, Vojvoda Vuk's standing figure on a tall pedestal, follows the design of the European-inspired memorials erected across Serbia in honour of the soldiers fallen for freedom in the Balkan Wars and the First World War. The cuboid pedestal of dressed sandstone blocks carries the bronze figure vigorously stepping forward on a symbolic elevation, his cape fluttering

behind, as if still at the head of his men, but in a respite between battles, the weapon in his right hand being lowered, his left pointing to the towns (in southern Serbia) yet to be liberated. Vojvoda Vuk is portrayed realistically, his face with moustaches, and in the traditional garb. He wears a cap with a chetnik badge (a skull with crossed rifles and a two-headed eagle) and the garb of a chetnik vojvoda, leader of the volunteer army, which consists of parts of the traditional costume and a cape, with an ammunition belt around the waist. The sculptor's signature and date are incised at the bottom of the figure: Dj. Jovanović 1929. The statue stands 2 m high on top of the 4 m tall by 1.5 m wide pedestal. The inscription on the front of the pedestal reads: Vojvoda Vuk 1880–1916, and affixed to its right and left sides are plaques engraved with the names of the sites where the battles in which he took part were fought:

On the right side: *Čelopek, Kumanovo, Elbasan, Bregalnica, Samurovića Ada, Loznica.*

On the left side: *Jadar, Konatica, Belgrade, Vlasina, Kajmakčalan, Siva Stena, Grunište.*

The pedestal is buttressed at four corners by low piers. Its upper edge is hemmed with a laurel wreath carefully carved in low relief upon which, on each of the four sides, rests a skull and crossed bones, in fact the emblem of the chetnik movement. The Vojvoda stands on the triumphal laurel wreath, immortalized in glory, but with the emblem of membership of the popular volunteer army.

The style of the relief on the pedestal reflects interwar artistic trends, being more modern and evoking art deco stylisation, whereas the statue, of an earlier date, shows energy in motion but no modernisation in expression. Type analogies are clear and so are influences of French sculpture, notably of Auguste Rodin, and similarities can also be drawn to a few earlier sculptures of Djordje Jovanović: Prince Miloš Obrenović in Požarevac (1897), A Montenegrin (1902), A Woman Scything (1915), and The Victor in Paraćin (1920).

The statue of Vojvoda Vuk has historical and artistic value as a historical document on the Serbian popular volunteer army and as a work of one of the most prominent Serbian sculptors. It also has value as a landmark in the cityscape, being set up in an open public space and visually prominent on its tall pedestal. This is the only monument to a chetnik vojvoda in Belgrade, and in full-length figure. The other vojvodas served in the regular army and many are represented as busts.

Thus the “formidable”, fearless and beloved Vojvoda Vuk is depicted as commander of the popular army, but also as a fellow combatant whose garb and arms personify all those that he led. The

monument celebrated the idea of the Liberator of Serbian lands but also of the warrior as an ultimate role model. The statue does not depict an idealised image, but rather is an actual likeness; he is even

depicted as a somewhat older man even though he was thirty-six when he succumbed to his wounds. One of the memorials to Serbia's wars of liberation and to all who had fought in the First World War was erected in the heart of the then capital of the Kingdom of Yugoslavia.

The Memorial to Vojvoda Vuk was designated a cultural heritage property in 2014.

*Место погибје војводе Вука на Груништу
Site of Vojvoda Vuk's death at Grunište*

Literature

S. Stanojević, "Popović Vojin (Vojvoda Vuk)", in *Narodna enciklopedija*, vol. III (Zagreb: Bibliografski zavod d. d., 1928), 484–485.

"Jedan očevidac smrti vojvode Vuka govori o njegovom poslednjem času", *Politika*, 25 Oct. 1936, p. 10.

"U Beogradu je svečano otkriven spomenik Vojvodi Vuku-Vojinu Popoviću", *Beogradske opštinske novine* no. 10, October 1936, 780–781.

D. Tr., "Vojin Popović", in *Vojna enciklopedija*, vol. 7 (Belgrade 1965), 286.

M. B. Protić, *Jugoslovenska skulptura 1870–1950* (Belgrade: MSU, 1975).

CHPIB Documentation, Antica Pavlović, F. AP-11, 16, 55.

Ilija Trifunović, "Klonu ruka vojvode Vuka" (from the Almanach "Šumadija" for 1932) *Srpsko nasledje*, *Istorijske sveske* 12 (Dec. 1998).

Miodrag Jovanović, *Djoka Jovanović* (Novi Sad 2005; Belgrade: SANU, 2008).

Dejan Lazarević, "Vojvoda Vuk", *Dobrovoljački glasnik* 34 (Belgrade 2009), 229–231.

Danilo Šarenac, "Tradicija neregularnih trupa: spomenik Vojvodi Vuku u Beogradu", in *Prostori pamćenja* 2 (Belgrade: Filozofski fakultet, 2013), 49–65.

Споменик војводи Вуку – детаљ
Monument to Vojvoda Vuk - detail

ЈАДАР
КОНАТИЦА
БЕОГРАД
ВЛАСИНА
КАЈМАКЧАЛАН
СИВА СТЕНА
ГРУНИШТЕ

Споменик војводи Вуку

Monument to Vojvoda Vuk

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда - *установа културе од националног значаја*

За издавача: Нела Мићовић, директор

Текст: Хајна Туцић

Лектура: Татјана Тодоровић

Превод: Марина Адамовић Куленовић

Графички дизајн: Александра Ристановић

Фотографија: Снежана Неговановић, Фотодокументација Завода за заштиту споменика културе града Београда

Тираж: 1000 примерака

Штампа: Scanner studio, Београд

Београд, 2014. година

Завод за заштиту споменика културе града Београда - *установа културе од националног значаја*

Издање је омогућио Град Београд, Градска управа, Секретаријат за културу

CP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

725.94(497.11 Београд)(036)

ТУЦИЋ, Хајна, 1973-

Споменик Војводи Вуку = Monument to Vojvoda Vuk / [Текст Хајна Туцић ; превод Марина Адамовић Куленовић ; фотографија Снежана Неговановић]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда = Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, 2014 (Београд : Scanner studio). - 10 стр. : илустр. ; 20 x 20 cm

Кор. насп. - Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Подаци о ауторки преузети из колофона. - Текст штампан двостубачно. - Тираж 1.000. - Библиографија: стр. 6.

ISBN 978-86-89779-06-6

а) Београд - Споменик Војводи Вуку - Водичи
COBISS.SR-ID 211592972

Завод за заштиту споменика културе града Београда - *установа културе од националног значаја*
Cultural Heritage Protection Institute of Belgrade - *Cultural Institution of National Significance*